

weten- schap- pelijk

**Wetenschappelijk onderzocht:
Goede resultaten na combinatie
van trainingen VVE en VIB**

Whitepaper over hoe pedagogisch medewerkers **de ontwikkeling van kinderen verrijken**, beter **samenwerken met het onderwijs en met meer plezier werken**, door hun didactische vaardigheden uit te bouwen met trainingen VVE en VIB.

Inhoud

Kinderen van nu zijn de burgers van de toekomst	3
VVE in het kort	4
VIB in het kort	5
Positief effect trainingen VVE/VIB wetenschappelijk aangetoond <i>Onderzoek (2016) van de Hogeschool van Amsterdam onder leiding van Ruben Fukkink, bijzonder hoogleraar kinderopvang en educatieve voorzieningen voor het jonge kind</i>	6
Verrijk de ontwikkeling van kinderen <i>3 tips voor effectieve VVE</i>	8
Werkplezier in de praktijk <i>Zo creëer je hoogwaardige interactie</i>	9
Trainingen VVE en VIB bij RIJKT	9
Meer lezen	10

Kinderen van nu zijn de burgers van de toekomst

Of we nu werken in het onderwijs of de kinderopvang, we willen allemaal dat kinderen hun talenten optimaal ontwikkelen. Pedagogisch medewerkers leveren daar een belangrijke bijdrage aan: zij werken met de jongste kinderen. Er hangt dus veel af van hun vaardigheden. Met trainingen VVE en VIB hebben we een waardevol instrument in handen voor professionalisering.

Recent wetenschappelijk onderzoek van de Hogeschool van Amsterdam laat zien dat de interactieve en didactische vaardigheden van pedagogisch medewerkers substantieel verbeteren door trainingen VVE en VIB.

Verrassend resultaat

De resultaten zijn verrassend, omdat eerdere onderzoeken naar Nederlandse VVE-trainingen geen positief effect lieten zien. De onderzochte training gaat echter niet uit van een methodiek, maar is gericht op bewustwording. Daarnaast is coaching op de werkvloer essentieel. Hoe werken trainingen wél? Lees het in deze whitepaper.

Kinderen van nu zijn de burgers van de toekomst. Samen helpen we hen op weg.

Leeswijzer

Deze whitepaper is geschreven voor:

- bestuurders van organisaties voor primair onderwijs en kinderopvang
- schooldirecteuren en locatiemanagers
- leerkrachten
- pedagogisch medewerkers
- geïnteresseerde ouders

Naast een **algemene beschrijving van VVE en VIB** en een **samenvatting van het onderzoek van de Hogeschool van Amsterdam** bevat de whitepaper twee fragmenten voor pedagogische medewerkers, in de vorm van **praktische inzichten**. Deze geven een beeld van de werkwijze in de dagelijkse praktijk.

VVE in het kort

Waar staat dit kind in zijn ontwikkeling? Wat kunnen we aanbieden, zodat het een stap verder komt? Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE) is veel meer dan 'een uurtje werken uit een methodiek'. Het gaat vooral om bewustwording van pedagogisch medewerkers.

Pedagogisch medewerkers scheppen de voorwaarden voor de ontwikkeling van kinderen. In het ideale geval creëren zij een omgeving waarin kinderen optimaal kunnen spelen en leren. Bestaande VVE-methodieken laten zij daarbij los – zoals dat bijvoorbeeld gebeurt in alle kindcentra en peuterspeelzalen in Eindhoven (zie kader). Duurzame VVE is gebaseerd op een stevige inbedding van interactieve en educatieve vaardigheden in de dagelijkse werkpraktijk. Methodieken worden gebruikt als bronnenboek.

Bewuste pedagogisch medewerkers

Met VVE worden kinderen ondersteund bij hun ontwikkeling. Hoewel de term schools klinkt, is de praktijk bij kinderen van 2 tot 4 jaar heel anders: jonge kinderen ontwikkelen zich spelenderwijs. Ze zijn nieuwsgierig en willen de wereld volop ontdekken. Professionals die bewust inspelen op deze behoefte, creëren kansen voor de ontwikkeling van ieder individueel kind. De hele dag door. Getrainde pedagogisch medewerkers kunnen in een spelsituatie iets toevoegen – vanuit hun inzicht in de ontwikkelingsgebieden zoals taal, rekenen, sociaal of motorisch. Zo helpen ze kinderen op een natuurlijke manier een stap verder.

VVE nieuwe stijl: duurzame trainingen in Eindhoven

In Eindhoven bestaat een lange traditie van samenwerking tussen onderwijs, kinderopvang, jeugdgezondheidszorg en de gemeente; in brede scholen en integrale kindcentra (Spilcentra). De gemeente subsidieert vanaf 2012 alleen nog duurzame trainingen VVE. Deze trainingen zijn niet gericht op VVE-methodieken – waarover uit onderzoek naar voren komt dat ze onvoldoende rendement opleveren – maar op bewustwording van pedagogisch medewerkers.

Weten wat je doet

In de training leren pedagogisch medewerkers een rijke speelleeromgeving in te richten. Ze krijgen theoretische vakkennis over de ontwikkeling van jonge kinderen. Ze leren hoe ze educatieve activiteiten bewust kunnen aanbieden en hoe ze iets toevoegen aan het vrije spel van de individuele kinderen. Uiteindelijk creëren ze een 'beredeneerd aanbod': ze weten waarom ze wat aanbieden. Ze spreken dezelfde taal als onderwijsprofessionals en werken daardoor goed met hen samen in de brede scholen en integrale kindcentra.

Inspectie oordeelt positief

De doelen van Stichting Leerplanontwikkeling (SLO) zijn richtinggevend in de VVE-training. De uitgebreide omschrijvingen zouden sommige professionals kunnen afschrikken, maar voor veel medewerkers is het een eyeopener dat zij al veel doen. Neem een term als ontluikende geletterdheid. Daar ben je mee bezig als je een kind voorleest, of als een kind zijn naam wil leren schrijven. In de kinderopvang gebeurt al veel – en door de duurzame training kunnen professionals hun toegevoegde waarde ook benoemen. De Eindhovense aanpak is positief beoordeeld door de Inspectie.

Meer over de SLO-doelen:

Doelen voor het jonge kind bij aanvang van groep 1: <http://www.slo.nl/primair/themas/jongekind/producten/00010/>

VIB in het kort

Met Video-interactiebegeleiding (VIB) kijken pedagogisch medewerkers en leerkrachten achteraf terug hoe didactische interventies aankomen. Aan het gedrag van kinderen kun je duidelijk zien of ze zich goed voelen, of ze betrokken en in ontwikkeling zijn.

Kijkt een kind naar buiten? Of gaat het juist helemaal op in een activiteit? Is de ruimte zo ingericht, dat het spelen en leren als vanzelf tot stand komt? VIB brengt het scherp in beeld. Net als de inbreng van de pedagogisch medewerkers. Wanneer voeg je iets toe aan het spel? Hoe doe je dat? Sluit je aan op het tempo van het kind? Door VVE en VIB te combineren, krijgt theoretische kennis een praktisch vervolg op de werkvloer.

Positieve methode

VIB houdt in dat er opnames worden gemaakt van de communicatie en interactie met de kinderen. De pedagogisch medewerker die is gefilmd, bespreekt de opnames met de video-interactiebegeleider. De methodiek is gericht op momenten die positief verlopen en op het uitbreiden en aanleren van communicatievaardigheden. Uit de praktijk blijkt dat complexere opvoedstrategieën op deze wijze als vanzelf ingebracht en besproken kunnen worden. Door te focussen op positieve interacties – waarbij het kind een hoog niveau van welbevinden en betrokkenheid laat zien – werkt VIB direct en motiverend.

Welbevinden en betrokkenheid

Prof. dr. Ferre Laevers – betrokken bij de ontwikkeling van diverse kindvolgsystemen, onder andere samen met RIJKT – beschrijft het zo: "Een kwaliteitsvolle leef- en leeromgeving is in de eerste plaats herkenbaar aan observeerbaar hoge niveaus van welbevinden en betrokkenheid. Welbevinden vertelt ons of de emotionele ontwikkeling goed verloopt. Het uit zich in het 'zich thuis voelen', zichzelf kunnen zijn, spontaan en energiek uit de hoek komen, innerlijke rust tonen. Betrokkenheid verwijst naar de intensiteit van de (mentale) activiteit, de concentratie, het plezier beleven aan de exploratie, aan het aftasten van de grenzen van het eigen kunnen. Betrokkenheid is de meest directe aanwijzing voor het feit dat een persoon in ontwikkeling is." ¹

¹ Laevers, F., Silkens, K., Buyse, E., Daems, M., De Bruykere, G., & Declerq B. (2013) Ervaringsgericht werken in de voorschoolse kinderopvang. Basisboek. Averbode: CEGO Publishers.

VIB brengt leerkrachten en pedagogisch medewerkers tot elkaar

Een groot scholenbestuur in Eindhoven (SKPO) werkt in 22 brede scholen (Spilcentra) samen met de kindcentra van Korein Kinderplein. Op deze Spilcentra wordt VVE gecombineerd met VIB voor pedagogisch medewerkers én leerkrachten.

Samen kijken naar kinderen

Samenwerking tussen de twee beroepsgroepen gaat niet vanzelf. Daarom hebben RIJKT en SKPO in 2015 de combinatie van VVE en VIB opgezet, met ondersteuning van de gemeente Eindhoven. Elk van de deelnemende SKPO-scholen maakt 8 uur per week gebruik van een VVE-coördinator die wordt betaald uit VVE-middelen van de gemeente. Deze professional is opgeleid in VIB. Wekelijks bespreekt de coördinator met leerkrachten en pedagogisch medewerkers de beelden die collega's hebben gemaakt. "Beroepskrachten in kinderopvang en onderwijs werken vaak doelgericht", zegt Monique Dunias-Konings, opleidingscoördinator

VIB en VVE bij RIJKT. “Ze willen van a naar b. Wij zeggen: ga eens achter de camera staan en kijk wat kinderen uit zichzelf doen. Dan zie je veel creativiteit en initiatief.”

Leren is leuk

Het was spannend hoe deze vorm van samenwerking zou uitpakken. Pedagogisch medewerkers kijken soms op tegen het onderwijs. Omgekeerd hebben leerkrachten weinig zicht op wat er gebeurt in de kinderopvang. Gaandeweg kregen zij juist veel respect voor de ervaring van pedagogisch medewerkers met het spelende jonge kind. En op hun beurt leerden pedagogisch medewerkers hoe ze didactiek dagelijks kunnen toepassen, in het besef dat kinderen leren leuk vinden.

Positief effect trainingen VVE/VIB wetenschappelijk aangetoond

Deskundigheidsbevordering en professionalisering leveren niet alleen enthousiaste medewerkers op. De positieve effecten zijn nu ook wetenschappelijk aangetoond. Het onderzoek vond plaats onder pedagogisch medewerkers op Eindhovense Spilcentra (brede scholen) van schoolbestuur SKPO en kinderopvangorganisatie Korein Kinderplein.

Het onderzoek van de Hogeschool van Amsterdam is uitgevoerd onder leiding van Ruben Fukkink, bijzonder hoogleraar kinderopvang en educatieve voorzieningen voor het jonge kind.²

Aanleiding voor het onderzoek

Het belang van effectieve nascholing van pedagogisch medewerkers is breed erkend. Eerder onderzoek laat zien dat goede nascholing een positieve invloed heeft op de ontwikkeling van kinderen. Maar niet elke training is even effectief. Een belangrijk thema op de wetenschappelijke agenda is daarom het vinden van effectieve aanpakken.

Van VIB was al bekend dat er evidentie is voor positieve effecten in het domein van emotionele ondersteuning. Maar het was nog onvoldoende duidelijk of dit type interventie ook effectief is bij andere interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers.

Overzichtsstudies van buitenlandse interventies in de voor- en vroegschoolse periode hebben laten zien dat investeren in nascholing zijn vruchten kan afwerpen. De resultaten uit buitenlands onderzoek staken tot nu toe wel positief af tegen tegenvallende resultaten van de Nederlandse VVE-aanpak.

Opzet van de studie

In de studie uit 2016 zijn de effecten van een dubbele interventie onderzocht: een training van RIJKT gericht op sociale interacties op de groep (VIB) en een training van RIJKT gericht op pedagogische en didactische vaardigheden van de staf (VVE). Door de effecten van beide trainingen zowel afzonderlijk als in combinatie met elkaar te evalueren, streefden de onderzoekers ernaar inzicht te verkrijgen in de effecten van beide trainingen én in de werkzame componenten van de ontwikkeling van interactievaardigheden voor de proceskwaliteit in de kinderopvang.

De interactievaardigheden zijn beoordeeld met het gevalideerde **NCKO-instrument** (Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek) dat er zes onderscheidt:

1. Sensitieve responsiviteit
2. Respect voor autonomie
3. Structureren en grenzen stellen
4. Praten en uitleggen
5. Ontwikkelingsstimulering
6. Begeleiden van interacties tussen kinderen

Met het speciaal ontwikkelde codeerinstrument **Micro-analyse Educatieve en Sensitieve Ondersteuning (MESO)** is in kaart gebracht of de pedagogisch medewerkers specifieke gedragingen lieten zien, gericht op de emotionele en didactische ondersteuning. Bijvoorbeeld: de pedagogisch medewerker bevindt zich op ooghoogte met de kinderen, overziet de groep, heeft ervoor gezorgd dat kinderen bij de materialen kunnen komen, stimuleert samenwerking, reageert positief op pro-sociaal gedrag en benoemt dat, ziet het als een kind niet betrokken is en betreft het vriendelijk bij de activiteit, benoemt expliciet emotie van kinderen en stelt een vraag daarover, doet een handeling voor bij de activiteit, moedigt aan tot zelfstandige exploratie en volgt suggesties van kinderen op.

Resultaten

Uit het onderzoek blijkt dat pedagogisch medewerkers die de VIB- en VVE-training hebben gevolgd, interacties tussen kinderen beter begeleiden en hoger scoren op praten, uitleggen en het stimuleren van de ontwikkeling van kinderen. Door de trainingen zien medewerkers initiatieven of vragen van kinderen eerder en benoemen zij veel meer handelingen en voorwerpen. Bovendien kunnen zij educatieve activiteiten beter aan laten sluiten bij de behoeften van kinderen en zijn zij in staat ruimtes rijk in te richten, zodat kinderen sneller uitgedaagd worden. Het onderzoek bevestigt ook resultaten uit eerder onderzoek, namelijk dat VIB een versterkend effect heeft op het gevoelig zijn voor en adequaat reageren op kinderen in ontwikkeling.

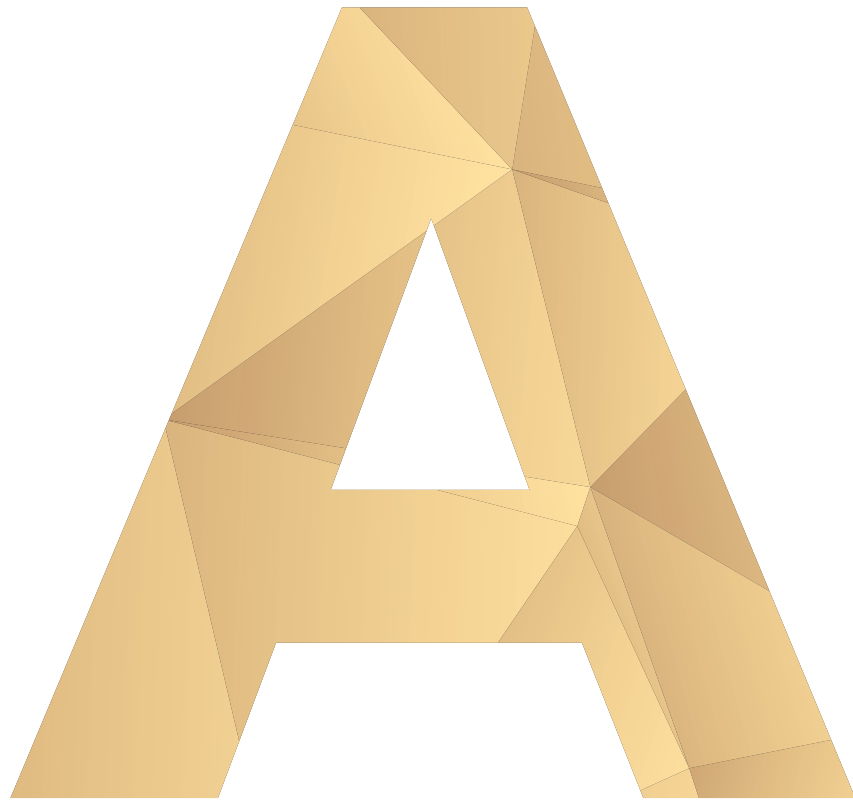
Samenvatting onderzoek

Studies uit binnen- en buitenland hebben laten zien dat de staf in de voor- en vroegschoolse periode relatief sterk is in emotionele ondersteuning van jonge kinderen, maar duidelijk zwakker bij didactische ondersteuning.

In een gecontroleerde experimentele studie onderzochten we de effecten van training voor pedagogisch medewerkers - gericht op het verbeteren van de proceskwaliteit - in drie condities: een intensieve VVE-variant, Video-interactiebegeleiding en een combinatie hiervan. De VVE-training verbeterde de vaardigheden van de staf bij de didactische ondersteuning. De Video-interactiebegeleiding bleek effectief in het verbeteren van de begeleiding tussen kinderen. Een micro-analyse tussen de staf en de kinderen liet differentiële effecten zien van beide trainingen.

De positieve resultaten uit deze studie onderstrepen het belang van gestructureerde en intensieve trainingen voor het versterken van de educatieve vaardigheden van pedagogisch medewerkers, met aandacht voor intensieve coaching op de werkvloer en video-feedback.

² Jilink, L., Fukkink, R., & Huijbregts S. (2016). Effecten van Video Interactie Begeleiding en training Voor- en Vroegschoolse Educatie op de interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers Amsterdam: Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding / HvA Publicaties.

Aan de slag...

Verrijk de ontwikkeling van kinderen

3 tips voor effectieve VVE

Hoe verrijk je als pedagogisch medewerker de ontwikkeling van kinderen? Deze inzichten uit de praktijk zijn bewezen effectief.

1. Zorg voor een rijke, uitdagende omgeving

De voorbereide speelleeromgeving is essentieel, omdat kinderen daarin initiatieven kunnen nemen. Zorg voor een voorspelbare, sfeervolle, inspirerende en uitdagende ruimte. Daar ontstaan als vanzelf spelsituaties. Observeer de kinderen, ga in interactie en sluit aan op hun ontwikkeling. Niet aan een tafeltje, maar in het spel. Jonge kinderen leren door te bewegen, dingen op te rapen, spontaan te ontdekken.

2. Benut alledaagse situaties

VVE doe je de hele dag door: wie een kind op het toilet helpt, is er al mee bezig. VVE is bezig zijn met zelfredzaamheid, met het uitbreiden van de woordenschat, met motoriek. Alles wat je doet in de kinderopvang, heeft te maken met ontwikkeling en educatie. Het uitgangspunt is altijd dat kinderen zich goed voelen (welbevinden) en betrokken zijn: alleen dan kunnen zij zich goed ontwikkelen.

3. Zie dat alles een doel heeft

Ontwikkelingsdoelen klinken soms abstract, maar wat je in de praktijk doet is concreet. Bezig met 'ontluikende geletterdheid'? Toon belangstelling voor prentenboeken. Plaats ze op ooghoogte. Bekijk het boek goed, als je voorleest. Sla bewust de bladzijden om. Knutselt een kind met eierdozen? Dan is het bezig met de 'fijne motoriek'. Alles heeft een doel. Wie dat ziet, kan kinderen bewust helpen een volgende stap te zetten.

Werkplezier in de praktijk

Zo creëer je hoogwaardige interactie **Kinderen ontwikkelen zich het best als ze zich goed voelen. Hoe draag je als volwassene bij aan hun welbevinden en betrokkenheid? Elementen uit VIB ter inspiratie:**

- Volg initiatieven van het kind.
- Laat zien dat je het initiatief ontvangt. Wend je naar het kind toe, kijk het kind aan, volg het kind met de ogen, knik ja, of geef een ander non-verbaal signaal zoals een glimlach of goedkeurende blik.
- Benoem instemmend wat je ziet. Bijvoorbeeld: 'Jij maakt een puzzel. Ik vind puzzelen ook leuk.' Of: 'Hier is een boterham voor jou en nu neem ik er ook een.'
- Converseer op prettige toon: babbelen, vertellen, vragen stellen, uitwisselen, vriendelijke intonatie.
- Zorg voor natuurlijke beurtwisseling: laat alle kinderen aan bod komen.
- Laat ook jezelf aan de beurt komen: jij en het kind zijn in interactie. Geef leiding door kinderen te ondersteunen en te sturen, te benoemen wat er gebeurt, voorstellen te doen en alternatieven aan te bieden.
- Herhaal. Dit stelt het kind gerust. Het kind hoort dat je hem begrijpt en voelt zich uitgenodigd om verder te vertellen. Daarnaast verlaag je het tempo door herhaling, zodat het kind tijd krijgt om nieuwe informatie te verwerken.

Trainingen VVE en VIB van RIJKT

Het onderzoek van de Hogeschool van Amsterdam laat zien dat de trainingen VVE en VIB van RIJKT de didactische vaardigheden van pedagogisch medewerkers versterken.

RIJKT werkt met ervaren trainers, hanteert een systematische monitoring binnen brede

scholen en integrale kindcentra, en de trainingen zijn ingebed in het VVE-beleid - op zowel directie- als gemeenteniveau.

VVE-training

De training Voor- en Vroegschoolse Educatie is gericht op het aantrekkelijk inrichten van de speelleeromgeving, de vakkennis van de professionals over de ontwikkeling van jonge kinderen, en het bewust aanbieden van educatieve activiteiten.

Elke organisatie heeft een ander vertrekpunt. Daarom creëert RIJKT altijd een maatwerktraject. Daarin kunnen de volgende onderwerpen aan bod komen:

- Voorwaarden voor uitvoering van VVE, zoals groepsmanagement
- Basiskennis beredeneerd aanbod:
 - o welbevinden
 - o spelbeschikbaarheid en spelbetrokkenheid
 - o spelbegeleiding
 - o voorbereide speelleeromgeving
 - o autonomie en zelfredzaamheid
 - o SLO-doelen
 - o ontwikkelingspsychologie
 - o handelingsgericht observeren
 - o inspectiekader VVE
 - o analyse op kind- en groepsniveau
 - o educatief partnerschap met ouders
- Borging en implementatie
- Verdieping: ontdekkend en ontwerpended leren
- Interactievaardigheden en taalontwikkeling

VIB: individuele coaching op de werkvloer

Met Video-interactiebegeleiding krijgen pedagogisch medewerkers coaching op de werkvloer, zodat ze theoretische VVE-kennis inzetten in de praktijk. Individuele coaching op interactieve vaardigheden draagt bij aan een structurele verbetering van educatieve vaardigheden. De positieve methodiek van VIB maakt pedagogisch medewerkers bewust van wat ze doen en zorgt voor werkplezier.

Informeer naar de mogelijkheden

Neem voor meer informatie over trainingen en maatwerktrajecten contact met ons op:

RIJKT
info@RIJKT.nl
(040) 294 82 11

Over Rijk

RIJKT is een expertisecentrum voor toegepaste pedagogie. Als netwerkorganisatie werkt RIJKT nauw samen met partners in onderwijs, zorg, sport, technologie, cultuur, overheid en bedrijfsleven. Ouders, professionals en organisaties kunnen bij RIJKT expertise halen of samenbrengen. Met als doel: verrijking en ontwikkeling van elk kind, de volwassene van de toekomst.

RIJKT draagt bij aan wetenschappelijk onderzoek. Het expertisecentrum wil wetenschappelijk toetsen wat in de praktijk is ontstaan. Daartoe verbindt RIJKT zich onder meer met onderzoeksinstituten in Nederland en België. Lees meer op www.RIJKT.nl

Werken aan betere pedagogische kwaliteit

“Op dit moment zoeken we in Nederland - en niet alleen in ons land - naar een wijze van voorschoolse ontwikkelingsstimulering die uitvoerbaar is voor pedagogisch medewerkers en die als prettig wordt ervaren door de kinderen. Verbetering van de pedagogische kwaliteit is belangrijk: het gaat hand in hand met een gunstige ontwikkeling van kinderen.”

Ruben Fukkink,
bijzonder hoogleraar kinderopvang en
educatieve voorzieningen voor het jonge
kind

Meer lezen

- Jilink, L., Fukkink, R., & Huijbregts S. (2016). Effecten van Video Interactie Begeleiding en training Voor- en Vroegschoolse Educatie op de interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers. Amsterdam: Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding / HvA Publicaties.
- Laevers, F., Silkens, K., Buyse, E., Daems, M., De Bruykere, G., & Declerq B. (2013) Ervaringsgericht werken in de voorschoolse kinderopvang. Basisboek. Averbode: CEGO Publishers.

alles voor het kind

Bezoekadres
Kanaaldijk-Zuid 5a
5613 LE Eindhoven

Postadres
Postbus 473
5600 AL Eindhoven
info@rijkt.nl
(040) 294 82 11

www.RIJKT.nl